

Svenska Riksrådets Protokoll, med understöd af statsmedel i tryck utgifvet af Kongl. Riks-Archivet genom **N. A. Kullberg. I. 1621—1629.** Stockholm 1878. (16 + XLVI + 292 SS.)

En Sammenligning mellem de historiske Arbejder, som i de senere Aar ere udkomne i de tre nordiske Riger, vilde utvivlsomt føre til ret interessante Resultater. Man vilde finde, at der alle tre Steder virkes med ikke ringe Kraft paa at oplyse Fortiden, men hvert Lands Litteratur vilde dog sikkerlig fremvise visse Særegenheder. Medens det f. Ex. vilde fremgaa, at vi for Øjeblikket her i Danmark paa Litteraturhistoriens Omraade, i al Fald for den ældre Tids Vedkommende, staa temmelig langt tilbage, maatte man paa den anden Side vist indrømme, at der i Behandlingen af Middelalderens Historie præsteres betydelig mere i Danmark end i Sverrig, og at vi, hvad Topografien angaar, overgaa Nordmændene, ja maaske ogsaa Svenskerne. Dette bemærkes her, fordi man ikke saa sjælden høre Klager af Folk, der uden just at følge med vor historiske Litteratur mene, at der udrettes saa lidet her hjemme, som om de danske Historikere i det hele taget vare temmelig lade. Vilde det end være ønskeligt, om nogle af vore Historikere vare mere produktive, bliver det dog et stort Spørgsmaal, om man har Ret til at bebrejde dem deres Uproduktivitet. Saa længe de Vilkaar, der bydes den litterære Arbejder, ere saa slette, som de ere, kan man ikke undre sig over, at megen Arbejdskraft, som ellers vilde komme Videnskaben til gode, anvendes i andre Øjemed. Naar vi høre tale om, at svenske Historikere opnaa at faa Honorarer af indtil 200 Kroner for Arket, lyder dette for os som Sagn, hvis Sandhed vi i Begyndelsen have ondt ved at tilegne os, og fremtvinger et Suk hos os over vort Lands Lidenhed og den her herskende Mangel paa sand Interesse for Videnskaben. I Norge er man vel ikke bedre stillet i saa Henseende end hos os, men paa den Maade arbejdes der under gunstigere Forhold, idet paa den ene Side de arbejdendes Tal er temmelig indskrænket, og paa den anden Side Staten drager prisværdig Omsorg for at sikre

deres Kaar. Jeg skal ikke fortabe mig i en Skildring af de kummerlige Forhold, hvorunder saa at sige alle yngre og adskillige ældre danske Historikere leve, ikke dvæle ved, hvor tung Kampen for det daglige Brød falder manges, og hvor liden Tid der derved levnes til fortsat videnskabelig — d. e. ulønnet — Virksomhed, ikke udvikle den bitre Ironi i, at man opfører eller tænker paa at opføre prægtige Bygninger for forskjellige offentlige videnskabelige Anstalter, medens man ubekymret lader en stor Del af Personalet ved dem sulte, ikke udtale mig om den Mangel paa Liberalitet og Humanitet, som oftere spores i de overordnedes Forhold til deres underordnede hos os i Modsætning netop f. Ex. til norske Tilstande; jeg vil kun hævde, at naar trods alt dette vore Historikere, og da ikke mindst de yngre, hvem Trykket hviler tungest paa, yde Bidrag til deres Videnskab, bør man takke dem derfor og ikke, idet man lukker Øjnene til for de mange Hindringer, der ere at besejre, uretfærdig dadle dem, fordi de ikke udrette endnu mere.

Men medens der med Grund kan tvivles om, at Historikerne i Norge og Sverrig arbejde mere i det hele taget end deres danske Kolleger, kan der ikke være to Meninger om, at de paa et enkelt, men tilvisse ogsaa meget vigtigt, Punkt udrette langt mere, nemlig med Hensyn til Udgivelsen af historisk Materiale. Ganske vist udgives der mellem Aar og Dag tilsyneladende ikke lidt af denne Art her i Landet, men en planmæssig Udgivelse af store Aktstykke-Samlinger, som fylde en hel Række af Bind og derfor bekostes af det offentlige, er man paa en enkelt Undtagelse nær ikke inde paa her. Undtagelsen er det af Dr. O. Nielsen udgivne „Kjøbenhavns Diplomatarium“, et overordentlig vigtigt Kildeskrift, for hvis Fremkomst man ikke kan være Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse taknemmelig nok. Men som sagt dette Foretagende er kun en Undtagelse. Heller ikke for denne Sags Vedkommende er det imidlertid Historikerne selv, hvem Anken rammer; atter maa den rettes andetsteds hen. Rundt om i det hele civiliserede Europa se vi mægtige Udgaver af historiske Kildeskrifter komme frem, og det ikke alene i de store Lande som England,

Frankrig, Italien, Tydskland og Rusland, nej, selv smaa Stater, som f. Ex. Meklenborg, føle, at det er deres Pligt at understøtte slige Foretagender. I Norge er der i Løbet af lidt over 30 Aar udkommet paa det nærmeste 10 tykke Bind af „Diplomatarium Norvegicum“, indeholdende henved 10,000 Aktstykker, og til samme Tid, som Staten har udredet de betydelige Omkostninger til dette smukke Monument over sin egen Fortid, har den ydet Midler til Udgivelse af andre historiske Værker, af hvilke her blot skal nævnes „Norske Rigsregistranter“, som begyndende med 1523 ere naaede frem til 1637 (7de Bind 1ste Hefte). I Sverrig se vi noget lignende. Med Statsunderstøttelse udgives bl. a. det svenske Diplomatarium (i to Rækker), „Scriptores rerum Svecicarum“ og „Handlingar rörande Sveriges Historia“, af hvilke den første Serie, Gustav I's Registratur, er naaet til 8de Bind; Ridderhuset foranstalter Udgaver af Ridderskabets og Adelens Rigsdagsprotokoller (i to Rækker). Og vi? Svaret er simpelt: den danske Statskasse er lukket for saadanne Udgifter. Men hvor længe skal det dog vare her, inden Staten vil træde til, hvor længe, inden der ogsaa paa dette Omraade ofres lidt for de aandelige Interesser efter saa mange Aars konsekvent gennemførte Vanrøgt? Skal vort Fædreland være ene om ikke at kunne afse noget til Gunst for sin egen Historie? Langebeks ærværdige Selskab har i Aarenes Løb ladet mange værdifulde Bidrag komme frem, og endnu iaar har det givet et nyt smukt Vidnesbyrd om sin Virkekraft i det Bind viborgske Dokumenter, som Dr. A. Heise har udgivet for det¹⁾; men Selskabet har kun smaa Midler at virke med, og de ere blevne endnu ringere, efter at Statens aarlige Tilskud er blevet formindsket med det halve, medens, som bekjendt, de med et Skriffs Udgivelse forbundne Udgifter netop ere stegne. — For efter Evne at raade Bod paa det følelige Savn af omfattende planmæssige Publikationer var det, at en Del yngre Historikere for et Par Aar siden traadte sam-

¹⁾ Diplomatarium Vibergense. Breve og Aktstykker fra ældre viborgske Arkiver til Viborg Bys og Stifts Historie 1200—1559. Udg. af A. Heise. Kbh. 1879.

men for at virke herfor, og hvor stærkt Trangen føltes ogsaa af andre, viste sig tydelig, da Efterretningen om Selskabets Stiftelse og de Opgaver, det først havde stillet sig, strax hilsendes velkommen¹⁾. Men det er en Selvfølge, at de 13 yngre Mænd, som sluttede sig sammen og dannede „Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie“, kun kunde tilbyde deres Kræfter og paapege nogle af de Retninger, i hvilke der burde arbejdes, men ikke kunde skabe Midlerne, og det er vel ikke usandsynligt, at ogsaa dette Forsøg paa at redde og offentliggjøre nogle af Fortidens rige Skatte vilde være faldet frugtesløst ud, hvis ikke Selskabet havde faaet Understøttelse fra private Fonds, fra det nye Carlsberg Fond, som dermed indviede sin Virksomhed ogsaa i Fædrelandshistoriens Tjeneste, og fra den Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, som i de senere Aar har støttet den historiske Forskning efter en langt større Maalestok end Staten, og uden hvis Hjælp det overhovedet havde set endnu bedrøveligere ud for de historiske Studier her hjemme. Af det nye Selskabs Publikationer maa fremhæves en paabegyndt Udgave af de danske Kancelliregistranter, som, hvis det maa lykkes at faa den fortsat, i Omfang og Indhold vil blive et af de allervigtigste Kildeskrifter til vor Historie. Men da Staten intet Tilskud har ydet til dette eller det andet større Foretagende, Selskabet har paabegyndt, har jeg ovenfor, hvor der var Tale om de Kildeskrifter, som bekostes af det offentlige, ikke kunnet tage noget Hensyn til dem. —

Som tredje Serie af de nylig nævnte „Handlingar rörande Sveriges Historia“ er nu begyndt at udkomme det svenske Rigsraads Protokoller. Det svenske Rigsraad fremtræder bevislig i Historien allerede i Slutningen af det 13de Aarhundrede, men Protokollerne over dets Forhandlinger gaa naturligvis ikke saa langt tilbage i Tiden; de første Spor af dem, som haves, ere fra Gustav Adolfs Tid²⁾. I det udkomne første

¹⁾ O. Blom, Kristian IV's Artilleri, Forordet.

²⁾ I Danmark begynder Protokollen over Rigsraadets Forhandlinger som bekjendt endnu langt senere.

Bind ere disse de tidligste Protokoller aftrykte, omfattende Aarene 1621—29.

Skjønt Skriftet jo nærmest vedkommer Sverrig, er der Grund til at henlede danske Historikeres Opmærksomhed paa det, fordi de i det ville kunne finde mange Oplysninger ogsaa angaaende Danmark. Først bør der dog ytres noget om Udgivelsesmaaden. Det er uomtvisteligt, at Udgivelsen af disse Protokoller har været forbundet med overordentlig store Vanskeligheder. For den ældste Tid foreligge de tildels kun i flygtig henkastede Koncepter, Navne og Ord ofte blot betegnede med et Bogstav, Meningen tit kun løselig antydet, Datoerne for en stor Del mangelfulde eller endog helt manglende. Den sidste Ulempe er bleven endnu vanskeligere at fjerne derved, at man i sin Tid har indbundet de løse Optegnelser paa en aldeles forvirrende Maade, hvorom man lettest overbeviser sig ved at se paa de i Udgavens Rand vedføjede Tal, der angive Foliantens Sidetal: hulter til bulter staa Optegnelserne, og man maa beundre den Dygtighed og Udholdenhed, som har formaaet at bringe Orden i dette Kaos. Overhovedet fortjener Udgiveren, Dr. N. A. Kullberg, megen Aerkjendelse for den Maade, hvorpaa han har løst sin vanskelige Opgave. Han har følt, at han som Udgiver ikke burde stille sig det som Maal hurtigst mulig at aftrykke Texten for saa at kunne tage fat paa noget andet, overladende det til Læserne at forstaa eller misforstaa hans Udgave; han har aabenbart haft den rigtige Følelse af, at det først og fremmest kommer an paa at gjøre det godt, man har under Hænder, og ledet af den har han ikke unddraget sig det møjsommelige Arbejde, som derved er lagt paa hans Skuldre. Originalens Text er, saa vidt det lader sig bedømme uden Konferering, meddelt med stor diplomatisk Troskab; men at udgive hine Koncepter uden Vejledning vilde være at stille uoverkommelige Fordringer til Læserne, og Udg. har derfor givet en saadan og det paa en dobbelt Maade, dels ved i Texten at udfylde de mange Forkortelser, dog naturligvis saaledes, at man strax ser, hvad Haandskriftet har, dels ved at tilføje Oplysninger i talrige Noter. Navnlig fra utrykte Kilder er der paa denne Maade

meddelt meget nyt, og det i historisk Henseende saa betydningsfulde Værk har derved faaet forøget Værd. Skulde der ankes over noget, maatte det vel være det, at Udg. undertiden har været lidt for sparsom paa Ord ved til Textens Forklaring at henvide til en utrykt Kilde uden at angive, hvad denne siger, noget, som jo meget vel lader sig gjøre (og ofte af Hensyn til Pladsen maa gjøres), naar Citatet gjælder en trykt Bog, som enhver kan efterse og mange eje; men naar Talen er om utrykte Sager, er en saadan blot og bar Henvisning mindre tjenlig. Ved Siden af det meget, Udg. har ydet, er dette imidlertid kun af underordnet Betydning og skal ikke forringe den Tak, der skyldes ham for hans smukke Arbejde.

Hvad Indholdet angaar, maa det bemærkes, at medens de første Aars Forhandlinger kun fylde meget lidt, svulme de efterhaanden op, og Protokollerne for Aaret 1629 udgjøre næsten lige saa meget som alle de foregaaende tilsammen. Paa temmelig faa Undtagelser nær ere Protokollerne for disse Aar kun førte i Kongens Fraværelse, men der er dog opbevaret Optegnelser om enkelte af de Rigsraadsforhandlinger, som ere blevne førte under hans Forsæde, og hvori han har deltaget, og netop blandt disse vil man træffe nogle af de interessanteste Oplysninger i dette Bind om Forholdet mellem de nordiske Magter. Jeg skal henvide til Forhandlingerne 10. Decbr. 1624 (S. 4 ff.) om et formodet Forbund mellem Danmark og Polen, da man besluttede at sende en Gesandt til Christian IV for at erfare noget om dennes Stilling og at søge Stilstanden med Polen fornyet; endvidere til Forhandlingerne i Decbr. 1628 (S. 123 ff.) om, hvor vidt Krigen med Kejseren skulde føres paa svensk eller tydsk Grund, et Spørgsmaal, som paa ny drøftedes i Oktbr. 1629 (S. 219 ff.); og endelig til Forhandlingerne 10. Novbr. 1629 (S. 229 ff.) om, hvorledes man skulde stille sig overfor den danske Konge, om man burde paaføre ham Krig eller ikke. Skjønt man ikke vedtog Krigen, var Stemningen mod Danmark dog alt andet end venlig, idet man frygtede for, at Christian IV vilde forene sig med Kejseren og hænge sig „i Bagbenene“ paa den svenske Konge, som denne ytrede (S. 232).

Man vil i dette Bind finde Oplysninger om den Mistanke,

man fra svensk Side nærrede mod den danske Agent (ø: Resident) Peder Galt og en underordnet Forretningsfører, Frederik Ludvigsen, som synes at have faaet det Hverv af den danske Regering at virke som Spion. Frederik Ludvigsen blev anklaget for at have drevet politiske Intriger mod Sverrig i den polske Konges Interesse og dømtes i Danmark til Døden (1625), men Gustav Adolf erklærede sig tilfreds med Dommen alene og søgte at udvirke Benaadning for den domfældte (S. 2—3). — At Louis de Geer, som siden var saa virksom til Danmarks Skade, tidligere havde staaet paa en god Fod med den danske Konge, ses deraf, at det svenske Rigsraad 1628 henvendte sig til Rigsraadet i Danmark om at skaffe ham de 20,000 Rdl., han havde laant den danske Konge (S. 80). — Det er bekjendt, at Christian IV 1628 sendte en af sine Døtre med Kirstine Munk, den knap femaarige Elisabeth Augusta, der senere blev gift med Hans Lindenov, til det svenske Hof for at blive opdraget der, men at han allerede Aaret efter, da der indtraadte en stærkere Spænding mellem de to Regeringer, kaldte hende tilbage¹⁾. Herom findes nogle Oplysninger i det foreliggende Bind (S. 86 f., 148 f., 151).

En Selvfølge er det, at det politiske Forhold mellem Danmark og Sverrig ofte omtales i Bogen, men det vilde føre meget for vidt, om jeg vilde gjøre flere Uddrag af den; jeg maa nøjes med at henvise dem, der ville søge Oplysning herom, til Bogen selv. Kun skal jeg endnu tilføje, at der som en Indledning er meddelt alle Instruktionerne for Rigsraadet under Kongens Fraværelse i Tidsrummet 1621—30 (i hvilke Forholdet til Danmark ogsaa berøres), og at Bogen er forsynet med et udførligt og omhyggelig udarbejdet Navne- og Sag-Register.

¹⁾ Se Molbech, Christian IV's egenh. Breve I. 351 f., 388.